

Esmiralda GÖZƏLOVA

ÈÀJÈÀÈÀÐÚÍ ÈÈÈÈ-ÀÌ Î ÑÈÎ Í ÀÈ
Õ, ÑÓÑÈJJØÒÈØÈÈ

" " " "

" "

" "

" "

" "

" "

×eí yec Áeoi aoi aoi «Yoi aad yndy aydaayd» ynyder ayee aed ai eci aa
íyçyð naeaa. Í aí aodó í í á eaoúf eaoái aooói aái eadú ì yua aoi yey ua-
çúðauð, -oí eó, aó í í oí auanuí úf yí ðeáed. Í aí aodó o-oí auanuí úf yí ðeí ayí
oy'neðee uá- í y í eá aeeí yç..

Óçoí ì oáayò þç í ueoíó aodauá, ì aí aodó ayçeeeyoeí ay ýpðyí aí a
áaeanuí à aí ðaa ááøee áaouí àa eaeéa eey neðaeýo áayþyeeí e aooói óð. Áí aí úf
"yyeeøe í ueaí à uá- aed oy'ned ýpnoyðí ýæ, uá- auçuí ú à-uá aed ní ðooí aau ee,
æe aðaaa, eei nyí, í eey auæaeúðnaí ?.. Áí ðaa uá- í yey uá- aed ì aðaa
ýpnoyðí yeyí yþçeyðe eáí y ay ýaayee eei e uai ài á'oeí anuçauí»

Áí á «ýpðoðaoéo auueeaaái í í ó eáæðaea e-edðae, í ueoíó aí eóçao-
ðaf aai ní í ða í í á eaeéa aai yey áaøeaaú.

Eaeéa í í oí -í o oí oí a yyeæe. Áí aí úf eaeéanu í í oí oðyeeí y eaeueau.
Óí øeoáea aoeaa anúðau. Í í oí yoi ayí aadaeua ðí æaøi uo aí í oá neoyoeí ay í y
eny ðaf eu, eéua aed uaeýo yí yey yyeí eøæe..» (16,112-116)

Aai yee, oçoí ì oáayò þç í ueoíó aodauá, ì aí aodó ayçeeeyoeí ay
ýpðyí aí a áaeanuí à aí ðaa ááøee áaouí àa ááæee eaeéa eey oy'ned áay áeeyðae.
Ýpðoðeoí oç eei e, ì oyeeo aó nyuí yí e í ayayð auueeai y áaðea ee,
eaeéaeaðúf eeaue aed áoáay í eaoúo -í o aí euoí eðayeyðey à-uéua.

Áí á nyne eþðí yey í ayayð oy'ned áaed ee, í í ó auçue yoeeyðeí e-eí ay
í eaoúoí aaf áa aaua ðauað aed eóóo ai aðúð:

- Óeo, áæai , ead, áæai ,
- Áuçue yoeý aad, áæai .
- Øooøe aauíf áauæeúí ,
- Øedeí -øedeí ead, áæai .
- Áæai , eae-æae, à eae-æae,
- Yoeoí , eae-æae, à eae-æae.
- Eae-æae áæaeí , ðaf áæa,
- Áyðaeí y ayðí aí , áæa.
- Øedeí eóóo uai yeí aí ,
- Nøeuaf áæa, oaf áæa.
- Eae-æae, -e-yeeí , eae-æae,
- Yþçyè, ýpe-yeeí , eae-æae. (12,383)

Nyner eí eeaue uyçeí eeeé eey eþðí yey eaeéa áæeyí aí a áaeanuí úf auçue
yoeoí adanuí àa øedeí eóóoeá yadí yneí e aðçoeaeúð. Aó aðçó oynaaóoo áæeeé.
Aed -í o oaeæeað eei e, oððeaeéee oaeæeað áa oçoí eeyð aí eó auata, yoeý,
-e-yey uai úf ì uøeð ay í í aí í uánaá aoeeeyðe aó aoeeeyðe ì oayáayñ
naeí uøeð.

Eaeéaeaða çauede áooæo ay noí 'e í aðóñ eáaaúð.. Áí á þç ì ý'í yæe
aóí eanuí u eoaay áaed. Nyner ayee uyçeí eedeçí , aí á í yáaçeøe ì auí úf úf
ái í neí í ae oy'neðeí e aðouúð. Í , oðyeeí eí aed í að-anú í eaf eþðí yneí y eae-æae
-aeúð, í í ó ðauaðeaeúð:

Í oðanúr áææi nýíe,
×e=yææi , yœœi , nýíe.
Í áæaí áá áo í éí ááaí
Áæð eyeá yþðoi nýíe.
Yœœi , eæe-ææ , à eæe-ææ,
Áæaí , eæe-ææ , à eæe-ææ.

Áó eæeááá aí à þç þææaúíú ýççeyéyðeyí, í íó eí tÿ ÷e=yéy,
í oáyaáyn ýœy áyí çyoi ýeey áyðaaýð, áo í éí ááaí áyðyí aí, eyeá eæi e áy
ýþði ye enoyeæð. Áó áá, ýeáyooy, ææðf þe í þaaýáý áyoyí í ýðayðeæe í í oeæe eey
áaúeúað. Eyæá í uéo áyoyí eáœeæí áy áæaí aí áá í aí óñ, áæeðyo eáœeæteñe
í eod. Áó eæeáí úí æeð í enðanúr áá áo í éí aoi áuúí, eý'íe áouí æeð í eœe
aí eæeúœ eæi e eóenye í þaaæeí áyí ñþuaýo à-uúð. «Éeðeæ Áyáý Áí ðaóa»
áañoaí úí áá áouí ñðaðóño áæy áæææðeæð:

«Naðí eodðeýí Áí çeúá áaá í aí yða eeyeá eáí y æeæi ýç, æeí eí tÿ,
æeí í yný eá...!». Ááí yæe, áaá í eí í ye eyeáý eáðaðúð. Óí eæeáð í oí oí y-
eyðeí áy áyðyí aí ú, ynánýí, þç áou úyúeœeyáýí áoððaðúð, í í a eþi ye áoððóð.

Áí a ñþçeyðeí eí ñaúðeí y áy áoððyœeí y uæeðyœeyí í yí ye í eí óð. Áó
ñþçeyðeí ýþçyæeæe áy nýí eí eæeæeí eí eçauá áuúeæaí tÿ eí ðaóð.

Eæe-ææe, áææi , þaí áææi ,
Í yí nýí y áoðáaí áææi .
Áúeáeúáaí eþí eoi ó,
Ýye áeeyí y áaí, áææi . (14, 229)

Áí a þç áyæeí e aí oæeoi áá o=oi í oóeod. Áí a í úí eæeáñú í í oí
ueneýðeí eí «oyðtói aí uúð».

«Áúeáeúáaí » ñþçoi áyæe «-úáaí » œyæeæe-ene áañoaí eáðáá ÷í o yáí eð
eœeyí eð- áæeoiáaí, áaðúáaí . Eí æe áó œyæeæe-eyðayí aí þaa áy'çe æeæeæeœeyðay
enœeáay í eoi óð. (17,41)

Eæe-ææe, nýñeí , áaaçúí ,
Eæe-ææe, ÷e=yæeæe eáçúí .
Nýí nýí í yí eí aoi eááá,
Í áeæi , eáí a í úí , ñaçúí . (13, 372)

Eæe-ææe, æeí eí , eí a í úí ,
Eæe-ææe, áaðú eáí a í úí .
Eáœeæeí áy áoðí oðáí ,
Áe eyeá í yúeæaí úí .
Eæe-ææe, à œeðeí áææi ,
Éoóono áyðeí áææi . (13, 372)

Áó í enðæeáðu áí í ñeí í æe-í í áœe eþí áyí œyðu áoi ye, áyæey áy,
aí oúááúð. Áí a í úí eæeáñúí áá ýþçy ýþðoi í yeýí nýñeyð ýþçy ýþðoi yí
aðçóeáða ÷áaðeæeð. Í í eáð aí à ðouoi óí í eæe áaðeúúí ú oýñæeá áæeð.

Èàé-èàé, ààèàì , à èàé-èàé,
Èþðí ý áóçóì , à èàé-èàé.

Èàéèà, àààèì ótàààí ,
, í fì -úòàù ààtàààí .
Óàí ðù ñýí è ñàðèàñúí
×è-ýéàýí , àúçùètàààí .
Èàé-èàé, ààèàì , à èàé-èàé,
Àèð†ý ààèàì , à èàé-èàé. (11, 680)

Óððè òàèèèàðúí úí ýóí ýòè òàí ðù èèì è òàí ùí àñù -í òààí òýñàèã
í èóí òòàòð. Ýóí ýòèí í èñ ðòùèàðààí àí ðóí à èóèòò àà óçóí èèýð àí èó
òððè òàèèèàðù àðàñúí àà èàéèè ùòàùð. Ì ýùç àèý áó ñýáýááýí àý
èàéèèèàðù ùçúí àþéòè ùèññýñèí èí ì àèàñúí àà ýóí ýò èóèòò èèý áàùèù ì èòèè
àí èàéèèèèàð ýèñ í èóí óð:

Ýóí ýòèè, àèèù ààèàì ,
Àòñàðèù, òí èèò ààèàì .
Èàé-èàé ààèèì , èàðàñàí ,
Ýþðòì òàç àí è àðàñàí .
Èàé-èàé, ààèèèì , èàé-èàé,
Ààèì àèèèèì , èàé-èàé.

Èàéèèèèàðù ààòàà èèðèè ñàí ðèàðàí òýðàèýí àèðýí ààòèùà òýðàè í í èàðúí
ñí í óí àà í ýàýðàò òýèèè àý òýèðàð í èóí àí àí òà ì èñðà èèý ì ýàòàèèèèàðù ì àà
í èì àç. ×óí èè èàéèèèèàð ì ýçì óí èàðúí à ýþðý ì òòòýèèòò í èòð. Èþðí ýèýðèí è
èàòùðàí àí àèàð ààèý àí òà ì èñðàèèèèàí èñèòòààý ààèèèèèð:

Èàéèà, ùýð èýñèì , èàé-èàé,
Ñýí ý í ýð èýñèì , èàé-èàé.
Èàò, èóòóí í èñóí òèðèí ,
Ó†àèòñúí ñýí è èàé-èàé,
Ààèàì , èàé-èàé, à èàé-èàé,
Ýòèòì , èàé-èàé, à èàé-èàé. (11, 682)

Ààòàà ì ý'íà àý ì ýçì óí ààòèèèè àèèèèèèèè àò àí òà ì èñðàèèèè
(í ýàýðàòè) èèèèèèè ýè ì òì èóí ààèèè:

Èàé-èàé ààèèì , †àí ààèàì ,
Ì ýí ñýí ý áòðààí , ààèàì .
Àèð ààèý èàòì àà í èì àç,
Àóð, à-ùèùð ààí , ààèàì . (12, 386).

Ààì ýèè, èàéèèèèèèèè òóí èñèí í àè ààòùì ààí èèè í þàáýí èààðýò
í èàòùòí ó ààèà àòì ýè èàçùì àùð. Í ýàýðàòèèèè àí †àà èàéèèèèèèèè àèð
í þàò-èóòòèèèèè àèàðà àèà í èàí àèð †ýùýòàèð. ×í ò èàòòùìèè èè, Àçýðààèèèèè
òí èèèèè ð àí òí èýèèèèèèèèè Òýèèèèèèèèè àý áó †ýùýòò í ýçýòý àèúí ì ùòàùð.

Bu maddədə, Azərbaycan folkloru antologiyasının Göyçə cildində
olan bir nümunəni diqqətə daha yaxından baxırıq:

Lay-lay çalın, lay-lay çalın,
Karım gedir, rəzişən,
Yasında tənəbitsin
Yorğununda çün bəvşən
Lay-lay, beş-lay, lay-lay,
Evi bəşiyi lay-lay

Lay-lay deyil, güləsen,
Tez çənanıf gələsen.
Sən ananın qədrini
Böyükdə bələsen.
Gülün, layla, layla
Balay, layla, layla (11, 685)

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, laylaların janr spesifikliyini
təəyyənləşdirə bilərik. 55iyi7yano.12 Tc (b) Ty0 Tc (177) Ty-0.12 Tc (n) Ty0.12 63350yesi

ü y 0 . 2 2 4 1 6 T c (i 4 i) T T c (p 1 0 . 2 2 2 . - 3 2 . 8 8 - 1 2
ycTc (k00.22z7) (5 0 TccT3c (Ty0.22416 Tc (i440.22z7) (R33572376 T/F3+1 11.2) 31y2c Tc Ty

Uzaq-uzaq yollarda,
Anası var gülümün. (14, 371)

Bu məzmunlu laylaların müəllifi bibilər də, xalalar da, hətta dayələr də ola bilər.

O da maraqlıdır ki, istər xala və bibilər, isər dayələr, istərsə də nənələr yatan körpəyə layla demiş olsun, hər halda, burada ananın övlada məhəbbəti əsas ideyadır. Azərbaycan atalar sözlərindən birində deyilir: «Dövlətə dəvə, övladda nəvə». Yə'ni dövlət içərisində ən qiymətli şey dəvə olduğu kimi, doğma övladlar içərisində də ən qiymətli nəvədir. Nəvəsinə layla çalan nənə əslində öz övladına – körpənin valideyninə (hətta övlad böyüyüb valideyn olsa belə) olan məhəbbətini ifadə edir; əslində nəvəsinə layla çaldığı halda, nənə məhəbbətini yox, gəncliyində lduğu kimi ana məhəbbətini bürüzə verir:

Mən aşiqəm, balasın,
Laçın verməz balasın.
Mən balamı istərəm,
Balam istər balasın.

Deyilənlər göstərir ki, laylalar ana-övlad məhəbbətinin poetik ifadəsi kimi, incə məzmununa, zərif forma elementlərinə malikdir. Onların poetik, emosional-bədii istiqamətlərdən öyrənilməsi xalqımızın mənəviyyatının ən incə, lirik, kövrək cəhətlərini ortaya çıxartmış olur.

ƏDƏBİYYAT

1. P.Əfəndiyev. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, Bakı, «Maarif», 1981.
2. İ.Babayev, P.Əfəndiyev. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, Bakı, «Maarif», 1970.
3. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə. I cild, Bakı, «Elm», 1982.
4. Q. Namazov. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı, «Maarif», 1984.
5. Folklor nümunələri Bakı, «Gənclik», 1980.
6. F.Köçərli. Balalara hədiyyə, Bakı, «Gənclik», 1987.
7. Y.V.Çəmənşəminli. Əsərləri, 3 cildə, III cild, Bakı, «Yazıçı», 1978.
8. M.Seyidov. Azərbaycan xalqının söykökünü düşünərkən Bakı, «Yazıçı», 1989.
9. Azərbaycan Folkloru Antologiyası, I cild, Naxçıvan folkloru. Bakı, «Sabah», 1994.
10. Azərbaycan Folkloru Antologiyası, II cild, İran-Türkmən cildi. Bakı, 1999.
11. Azərbaycan Folkloru Antologiyası, III cild, Göyçə folkloru. Bakı, «Səda», 2000.
12. Azərbaycan Folkloru Antologiyası, IV cild, Şəki folkloru. Bakı, «Səda», 2000.
13. Azərbaycan Folkloru Antologiyası, V cild, Qarabağ folkloru. Bakı, «Səda», 2000.
14. Bayatılar, Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1956.
15. M.Seyidov. Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları. Bakı, «Yazıçı», 1983.
16. Ç. Aytmatov. Gün var əsrə bərabər. «Yazıçı», 1987.
17. З.Будагова. Об изучении языка азербайджанского фольклора. Советская Тюркология 1986 № 6.с.43.
18. Kitabı-Dədə Qorqud, Bakı, 1988.